

ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

УДК 303.446.4:[34.05:378(477)«1930/2020»]

DOI: 10.31499/2519-2035.7.2020.220434

Олена ДЖАГУНОВА

orcid.org/0000-0003-2129-9761

*викладач-стажист кафедри історії України
Уманського державного педагогічного університету*

імені Павла Тичини

(Україна, Умань)

o.dzhagunova@udpu.edu.ua

ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (1930-2020 РР.)

У статті здійснюється спроба проаналізувати нормативно-правову базу вищої педагогічної освіти, починаючи з 1930 р. до сьогоднішніх днів. Визначено понятійно-категоріальний апарат обраної проблематики, що допоміг якісно висвітлити процес законотворчої діяльності органів влади у регулюванні освітньої діяльності закладів вищої педагогічної освіти в Україні. Зазначено, що за період 1930-2020 рр. відбулося ряд трансформацій та реформ у системі вищої педагогічної освіти. Наголошено, що хоча радянський період це період – тоталітарно-комуністичного режиму, який негативно чи навіть фатально позначився на населенні та території України, радянська система залишила ґрунтовну основу для підготовки педагогічних працівників у закладах вищої освіти на сучасному етапі розбудови національної системи освіти України.

Ключові слова: *освіта, вища освіта, педагогічні заклади вищої освіти, законодавство, радянська влада, педагогічний працівник.*

Olena DZHAHUNOVA

lecturer of Ukraine's History Chair

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

(Uman, Ukraine)

o.dzhagunova@udpu.edu.ua

HISTORIOGRAPHICAL OVERVIEW OF LEGISLATIVE FRAMEWORK OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION IN UKRAINE (1930-2020)

The article attempts to analyze the legal framework of higher pedagogical education from 1930 to the present day. The conceptual and categorical apparatus of the chosen issue is determined, which helped to qualitatively cover the process of legislative activity of the authorities in the regulation of educational activity of institutions of higher pedagogical education in Ukraine. It is noted that during the period 1930-2020 a number of reforms took place in the system of higher pedagogical education. There have been transformations of higher education institutions, their structure of the educational process and research activities of employees.

It is emphasized that although the Soviet period is a period of totalitarian-communist regime, which negatively or even fatally affected the population and territory of Ukraine, the Soviet system left a solid basis for training teachers in higher education at the present stage of building the national education system of Ukraine.

The research of legislative of the higher pedagogical education from the 1930s to 2020 is very important to better understanding the evolution of the state activity in the adoption of regulations which regulated and are regulating now the training of teacher. The article describes vocational and pedagogical training of teachers in higher pedagogical education institutions of Ukraine in the 1930-2020's. It is proved that changes in the vocational and

pedagogical training of teachers resulted from the transformation of school social science education in the period we mentioned.

During the research we established that the higher pedagogical education system was modified as well; the number of higher pedagogical educational institutions had increased; the number of faculties and departments (Social, Psychological, Pedagogical and Historical Sciences) associated with the vocational and pedagogical training of teachers had been expanded. It is emphasized, that in the modern conditions of the social integration it is advisable to analyze, research and use experience of Soviet Union, which laid the foundation of the higher pedagogical education even for nowadays pedagogical activity in Ukraine.

The study sums up the content, forma and methods of training (lectures, seminars, independent and scientific work, pedagogical practice, etc) of future teachers. The research methodology is determined by using the following methods: normative-value, logical analysis, generalization and systematization.

Keywords: *education, higher education, pedagogical institutions of higher education, legislation, Soviet power, pedagogical worker.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку національної моделі вищої освіти України, зокрема педагогічної вищої освіти, в умовах глобалізаційних процесів, перебудови суспільної свідомості, враховуючи збройну агресію з боку Російської Федерації, неабияке значення має дослідження генези законодавчого закріплення організаційної діяльності закладів вищої педагогічної освіти, учасників цього процесу та інших факторів педагогічного освітнього простору на теренах України з початку 1930-х рр. по даний час. Нормативно-правова регламентація вищої педагогічної думки в Україні являється складним і багатогранним процесом вироблення й утвердження навчально-виховних постулатів як об'єктів правотворчої діяльності, що в кожний конкретний історичний період українського державотворення характеризується певними особливостями у відповідності до суспільно-політичних процесів, що існували колись й продовжують свою динаміку у наш час. Крім того історико-правове дослідження законодавчої бази вищої педагогічної освіти носить комплексний характер, оскільки об'єднує в собі освітньо-педагогічну, історичну та юридичну галузі народного господарства України.

Аналіз досліджень обраної проблематики засвідчує, що дана тема в зазначених часових межах ще не була предметом дослідження в науковому світі. Проте є багато напрацювань авторів, які ґрунтовно охарактеризували й висвітлили особливості еволюції законодавчого закріплення вищої освіти, включно з вищою педагогічною освітою на території України, зокрема такі, як А. Алексюк, Л. Медвідь, С. Сірополко, В. Майборода, С. Нікітчина, Г. Перепелиця, І. Ящук та багато ін.

Мета статті – дослідити особливості розвитку законодавчої бази вищої педагогічної освіти в Україні в період 1930-2020 рр.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж перейти до історико-правового аналізу процесу законотворення вищої педагогічної освіти в Україні у 1930-2020-х рр. слід встановити визначення понятійно-категоріального апарату цього явища. До таких термінів ми відносимо «освіта», «право на освіту», «вища освіта», «педагог», «педагогічний». Так, Великий тлумачний словник сучасної української мови дає визначення поняття «освіта» як сукупності знань, здобутих у процесі навчання; рівень, ступінь знань, здобутих у процесі навчання; освіченість. Крім цього освіту слід також розуміти як піднесення

рівня знань, навчання; процес засвоєння знань; систему навчально-виховних заходів, систему закладів і установ, через які здійснюються ці заходи; загальний рівень знань у суспільстві, державі; писемність, грамотність (Бусел, 2001).

У свою чергу юридична енциклопедія «освіту» тлумачить як процес та результат засвоєння систематизації знань, умінь і навичок, необхідних для практичної діяльності. Освіта є основою соціального, економічного, інтелектуального, культурного, духовного розвитку суспільства і держави. Термін «освіта» вживається також для позначення сфери діяльності з організації навчання (Юридична енциклопедія, 2002). Право на освіту сьогодні являється одним із пріоритетних прав, закріпленим Основним законом нашої держави, Конституцією України. Виходячи із сучасного конституційного закріплення, кожен має право на освіту. При цьому на державному рівні забезпечується рівний доступ усіх бажаючих здобувати вищу освіту у навчальних закладах державної і комунальної форм власності, можливість безоплатного навчання, що визначається на конкурсній основі. Держава гарантує культивування вищої освіти, поєднуючи різні форми навчання та надає державну фінансову підтримку (стипендії) студентам. (Конституція України, 1996). Про передумови та фактичне нормативно-правове регламентування цього конституційного права ми поговоримо нижче.

А. Ільченко та С. Шейко досліджуючи поняття «вища освіта» визначають його як рівень освіти, який здобувається особою у вищому навчальному (закладі вищої освіти) в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання, який ґрунтується на повній загальній середній освіті й завершується здобуттям певної кваліфікації за підсумками державної атестації (Ільченко, Шейко, 2014). Відомий український науковець, педагог М. Фіцула вказує, що система вищої освіти сукупність вищих закладів освіти, які забезпечують фундаментальну наукову, професійну і практичну підготовку, здобуття громадянами освітньо-кваліфікаційних рівнів (рівнів освіти) відповідно до їх покликань, інтересів і здібностей, удосконалення наукової та професійної підготовки, перепідготовку та підвищення кваліфікації (Фіцула, 2006).

Вже згадуваний Великий тлумачний словник сучасної української мови дає нам розуміння дефініцій «педагог» і «педагогічний». Педагогом визнається особа, яка веде викладацьку й виховну роботу або розробляє проблеми педагогіки. Водночас «педагогічний» це прикметник до слова педагог, який хто готує педагогів, який відповідає правилам вимогам педагогіки; педагогічний вчинок (Великий тлумачний словник, 2001). Неодмінно, для глибшого з'ясування суті проблематики дослідження потрібно визначити також поняття «педагогічний працівник», адже саме дана кваліфікація отримується після здобуття вищої педагогічної освіти. Педагогічний працівник – це особа, яка має відповідну педагогічну освіту, належний рівень професійної підготовки і здійснює педагогічну діяльність (Юридична енциклопедія, 2002).

Таким чином, можна сформулювати визначення поняття «вища педагогічна освіта», що становить собою освітній (навчальний, виховний та

науковий) процес засвоєння здобувачами відповідного освітнього рівня системи знань, умінь і практичних навичок, передбачених освітньо-професійною програмою підготовки кваліфікованих фахових педагогічних працівників у вищих навчальних закладах освіти України та гарантується державою. Дане визначення не є досконалим, оскільки в процесі реформування освітнього законодавства в частині закріплення поняття «фахова передвища освіта» воно може бути доповнене, про що ми обґрунтуємо трохи пізніше. Щодо поняття «законодавство», то під ним слід розуміти систему нормативно-правових актів, угод, видані компетентними органами державної влади, які регулюють суспільні відносини, в нашому випадку відносини вищої педагогічної освіти.

Слід зазначити, що у 1930-ті рр. територія України на той час входила до складу декількох держав, Наддніпрянська Україна відійшла у склад Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР) як маріонеткової сателіти Радянської Росії і була перейменована у 1937 р. на Українську Радянську Соціалістичну Республіку (УРСР), західноукраїнські землі було поділено між Другої Річчю Посполитою, Румунією та Чехословаччиною. 1939 р. та події Другої світової війни теж внесли зміни в тодішній територіальний розподіл українських земель.

На території Наддніпрянської України радянська влада у політичному векторі взяла курс на підвищення темпів форсованої індустріалізації і всіляко нарощування економічного потенціалу, що призвело, в свою чергу, до фатальних наслідків Голодомору 1932-1933 рр. В липні 1928 р. і в листопаді 1928 р. пленуми ЦК ВКП(б) представили розширену програму переформатування діяльності вищої освіти, яка полягала у сутнісному збільшенні підготовки фахівців з вищою освітою, інтеграції вищої і середньої спеціалізованої освіти та структуризація її за відповідною галуззю знань. Система підготовки і перекваліфікації тогочасного нового педагога потребувала удосконалення (Дем'яненко, 1998).

З початку 1930 р. в Наддніпрянській Україні відбувався новий етап розбудови вищої педагогічної освіти. Крім цього суттєво позначався брак висококваліфікованих педагогів. Особливістю 1930-х рр. було загальнообов'язковість навчання, що закріплювалося постановою ЦК ВКП(б) «Про загальне обов'язкове початкове навчання» від 25 липня 1930 р. (Культурне будівництво в Українській РСР, 1959). У серпні 1930 р. РНК УРСР затвердила постанову «Про реорганізацію мережі і системи педагогічної освіти», відповідно до якої підготовку педагогічних працівників здійснювали три типи навчальних закладів, а саме: вищу педагогічну освіту можна було здобути у педагогічних інститутах, а середню спеціальну педагогічну освіту – в педагогічних технікумах. Перед цим, ще у 1928 р. у м. Харків було створено Всеукраїнський заочний інститут народної освіти для підготовки та перепідготовки педагогів терміном у 4 роки. У період з 1928 р. по 1941 р. в педагогічних інститутах і технікумах здобули педагогічну освіту понад 70 тис. педагогів (Майборода, 1990).

Постановою РНК України від 11 серпня 1930 р. інститути народної освіти було реформовано в інститути соціального виховання, так, наприклад, Київський інститут соціального виховання на шкільному факультеті мав суспільствознавчий відділ, техніко-математичний відділ, агробіологічний відділ, дошкільний відділ, дефектологічний відділ і позашкільний відділ, (Медвідь, 2003), Уманський інститут соціального виховання мав 4 відділи: техніко-математичний, історико-економічний, мовно-літературний та біологічний. Перший офіційний навчальний план для вищої педагогічної освіти був затверджений ще у 1921 р. В більшості педагогічних інститутів загальнопедагогічна підготовка була представлена циклом «Предмети педагогічного характеру і трудові процеси» (Дем'яненко, 2006). Всеукраїнська рада з питань педагогічних кадрів постановила в січні 1930 р., щоб плани педагогічних інститутів склалися з умовою перебування здобувачів вищої педагогічної освіти близько половини часу освітньої підготовки перебували на практиці, безпосередньо в школах чи на виробництвах. Метою такої навчально-практичної діяльності студентів було досягнення більш ширшого розуміння про школу і особливості вчителювання в ній, всеохопному засвоєнню навчальної й виховної роботи з учнями (Майборода, 1992).

В квітні 1930 р. Наркомос УСРР ухвалив постанову «Про екстернат за курси вузів», згідно якою у всіх педагогічних інститутах створювалися екстернати. За таке екстернатне навчання потрібно було сплатити відповідну суму, яка вираховувалася у відповідності до заробітної плати студента. Така форма педагогічної підготовки кадрів була значно дешевшою порівняно із стаціонарним навчанням, крім того завдяки екстернатній формі навчання велика кількість педагогів змогла пройти перекваліфікацію і цим самим підвищити свій педагогічний рівень викладання навчальних предметів (Халамендик, 2001).

В лютому 1931 р. ВУЦВК і РНК УРСР затвердив «Положення про робітничі факультети», яке передбачало створення при кожному вищому педагогічному навчальному закладі денного і вечірнього робітничого факультету. 19 вересня 1932 р. ЦВК СРСР ухвалив постанову «Про навчальні програми й режим у вищій школі та технікумах», згідно якої скасовувалися бригадно-лабораторний метод, який перед цим замінив лекційну систему вищої педагогічної освіти, і практика колективного складання заліків. На заміну цьому запроваджувалися диференційоване оцінювання, закріплювалися точні строки виконання залікових сесій та вступних випробувань. 10 березня 1933 р. на підставі рішення РНК УРСР в Україні було відкрито Київський, Одеський, Харківський і Дніпропетровський університети.

29 липня 1932 р. Раднарком УРСР прийняв рішення, згідно якого при фабриках, заводах, радгоспах, МТС, і колгоспах було утворено спеціальні комісії, які здійснювали роботу, спрямовану на відбір абітурієнтів до вступу у педагогічні інститути та робітничі факультети при вищих закладах педагогічної освіти. У 1933-1934 навчальному році частину інститутів соціального виховання і професійної педагогічної освіти було перепрофільовано у

педагогічні інститути з чотирирічним терміном навчання. Пізніше, 5 травня 1935 р. ЦК ВКП(б) було ухвалено постанову «Про підготовку педагогічних кадрів, систему педагогічної освіти та мережу педагогічних установ», як встановлювала два типи педагогічних закладів освіти: 4-річні педагогічні інститути для підготовки вчителів середньої школи і 2-річні учительські інститути, що здійснювали підготовку вчителів неповної середньої школи. Ця постанова також визначала систему факультетів педагогічних інститутів, що включала історичний, мовно-літературний, фізико-математичний факультет, а також факультети вчительських інститутів. На той час педагогічний інститут був центральним і основним закладом вищої освіти, що здійснював підготовку висококваліфікованих педагогів (Медвідь, 2003).

Слід також додати, що притаманною ознакою цього періоду у розвитку законодавства в сфері вищої педагогічної освіти було офіційне закріплення кафедр педагогіки у структурі вищих педагогічних навчальних закладах освіти на підставі постанови «Про запровадження катедральної системи в педагогічних вишах» (Про запровадження катедральної системи, 1930).

Після радянської окупації Галичини, Волині у 1939 р., а також Бессарабії та Північної Буковини у 1940 р. на цих територіях розпочалося реформування системи освіти, включно із системою вищої педагогічної освіти. У березні 1940 р. РНК УРСР ухвалила постанову, на підставі якої на тих українських землях, що входили раніше до складу Другої Речі Посполитої створювалися педагогічні школи з трирічним строком навчання на базі педагогічних ліцеїв. У 1939-1940 рр. на цих територіях радянська влада утворила інститути підвищення кваліфікації вчителів та районні методичні кабінети, які здійснювали підготовку та перекваліфікацію педагогічних працівників (Медвідь, 2003).

В серпні 1946 р. ухвалено закон «Про п'ятирічний план відбудови і розвитку народного господарства», який започаткував повоєнне відновлення системи вищої педагогічної освіти. Науково-дослідна робота у вищих педагогічних навчальних закладах регламентувалася постановою Ради Міністрів УРСР «Про заходи щодо поліпшення науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах» від 12 квітня 1956 р. На виконання постанови «Про прикріплення до педагогічних та учительських інститутів УРСР середніх і семирічних шкіл як базових шкіл» від 3 серпня 1951 р. вищі педагогічні навчальні заклади сприяли базовим школам у розробці освітньої бази, здійснювали консультивання студентів щодо особливості роботи гурткової роботи, вчителів в організації навчально-виховної діяльності (Збірник наказів та розпоряджень, 1951).

Наступний етап освітньо-педагогічних реформ припадає на кінець 1950-х рр., коли Верховна Рада СРСР прийняла закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям та про дальший розвиток системи освіти в СРСР». 17 квітня 1959 р. Верховна Рада УРСР продублювала цей закон і встановила нову систему шкільної освіти, яка, відповідно, вплинула на підготовку педагогічних кадрів у педагогічних інститутах (Ящук, 2010).

25 квітня 1959 р. Рада міністрів УРСР видала постанову «Про стан

підготовки вчительських кадрів у педагогічних інститутах і педагогічних училищах МО УРСР», якою констатовалося про неготовність випускників вищих педагогічних навчальних закладів із тодішніми досягненнями науки й технікою, особливістю організації діяльності виробництв, включно із виробництвами освітньо-виховної сфери, що багато в чому підготовка педагогічних працівників у закладах вищої освіти відірвана від повсякденного практичного життя, застосування набутих вмінь і навичок у професійній педагогічній діяльності. Одним із ключовим недоліком, який виокремлювала вказана постанова було те, що викладачі педагогічних вищих навчальних закладів не мають ні найменшого уявлення про специфіку практичної роботи у школах і при цьому здійснюють підготовку, навчають у закладах вищої педагогічної освіти майбутніх працівників шкіл, педагогів (Ящук, 2010).

1960-1970-ті рр. характеризуються втіленням в життя нових напрямів удосконалення дидактично-виховної діяльності шкіл. У 1966 р. ЦК КПРС і Радою Міністрів СРСР було прийнято постанову «Про заходи дальшого поліпшення роботи середньої загальноосвітньої школи», яка мала підняти існуючий рівень навчально-виховного процесу відповідно до динамічному розвитку тогочасного суспільно-політичного життя, звичайно, з наголосом на формування тоталітарно-політичного фонду майбутніх фахових, в тому числі педагогічних працівників (Абакумов та ін., 1974).

Як уже зазначалося, радянська влада пріоритетним показником у підготовці педагогічних працівників визначала їхню науково-дослідну роботу у вищих педагогічних закладах освіти, що у 1964 р. знайшло також своє відображення у постанові «Про подальший розвиток науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах» (Майборода, 1992).

В липні 1972 р. було видано наказ «Про поліпшення вивчення основ радянського права у загальноосвітніх школах, педагогічних училищах та педінститутах», який започаткував вивчення ідеологію створення і побудови радянської держави і права (Про поліпшення вивчення основ радянського права, 1972). На розвиток такого рішення 14 жовтня 1977 р. було видано наступний наказ «Про подальше поліпшення підготовки майбутніх вчителів історії до забезпечення правового навчання і виховання учнів загальноосвітніх шкіл», що забезпечував спеціальну підготовку студентів історичних факультетів педагогічних інститутів у майбутньому викладанні предмета «Основи Радянської держави і права».

В жовтні 1984 р. відповідно до рішення колегії Міністерства освіти було здійснено адаптацію навчально-виховного процесу у педагогічних інститутах шляхом залучення провідних науковців з інших вищих навчальних закладів для покращення й удосконалення здійснення та проведення науково-дослідної роботи з урахуванням особливостей професії педагога. Загалом, 1970-1980-ті рр. характеризуються тенденційністю щодо зменшення динамізму в педагогічній підготовці фахівців та здійснення наступної реформації, яка полягала знову у зміні змісту освіти, змісту і оновлення навчальних планів.

З проголошенням курсу на демократичний розвиток суспільного життя у

1990 р. та проголошенням незалежності України розпочався сучасний етап розвитку нормативно-правової бази у сфері вищої педагогічної освіти. Першим таким актом став Закон України «Про освіту» від 23 травня 1991 р. № 1060-ХІІ., який визначив мету освіти, принципи на яких має будуватися нова система освіти, зокрема гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між націями і народами. Цей Закон зазнавав великої кількості редакцій у майбутньому, зокрема в редакції 1996 р. закріплювався соціально-правовий статус педагогічних працівників, а саме гарантії надання грошових надбавок, права й обов'язки (Про освіту, 1991). Всі педагогічні працівники зобов'язувалися проходити підвищення кваліфікації відповідно до Положення про атестацію наукових працівників від 13 серпня 1999 р. № 1475 (Про затвердження Положення про атестацію, 1999), яке пізніше було модифіковано низкою нормативно-правових актів.

Порядок вступу до вищих навчальних закладів педагогічного профілю визначався Умовами прийому до вищих навчальних закладів України від 1995 р. (Про затвердження Умов прийому, 1995), який був змінений у 2002 р. і в подальшому практично кожного року цей порядок визначався по-новому.

У 2002 р. Верховна Рада України приймає Закон України «Про вищу освіту» (Про вищу освіту, 2002), який спричинив прийняття 50 нормативно-правових актів у сфері вищої педагогічної освіти. Останнім етапом нормотворчої діяльності у сфері вищої педагогічної освіти слід назвати прийняття законів України «Про вищу освіту» від 2014 р. (Про вищу освіту, 2014), «Про освіту» у 2017 р. (Про освіту, 2017) і «Про фахову передвищу освіту» від 2019 р. (Закон України про фахову передвищу освіту, 2019), які кардинально змінили всю систему освіти України, яка розвивалася увесь період часу до цього. Зокрема, змінено поняття освітньо-кваліфікаційних рівнів на освітні рівні, систему вищих педагогічних закладів освіти, введено рейтингову систему навчання, позбавлено права вищих педагогічних закладів I-II рівнів акредитації, які фактично були ліквідовані чи перепрофільовані, готувати педагогічних працівників як заклади вищої освіти.

Висновки. З аналізу нормативно-правової бази досліджуваного періоду слід наголосити на тому, що сучасна система підготовки кваліфікованих педагогічних фахівців у сфері вищої освіти все-таки базується і багато чому завдячує радянській правовій системі. Хоча радянський період – це період тоталітарно-комуністичного режиму, діяльність якого негативно відобразилася на території України, а, почасти, фатально для українського суспільства, все-таки радянське керівництво велику увагу приділяло ефективному розвитку вищої педагогічної системи освіти. Підготовка педагогічних працівників у вищих навчальних закладах завжди нерозривно здійснювалася із практичною діяльністю у загальноосвітніх школах. Тобто, вища педагогічна освіта набувалася паралельно із розвитком шкільної освіти, що також відобразилося у сучасному національному законодавстві України. Крім того вищу фахову підготовку висококваліфікованого педагогічного працівника здійснювали як педагогічні інститути, так і педагогічні училища, які були реформовані в

коледжі. Сьогодні одним із ефективних факторів удосконалення вищої педагогічної освіти в Україні може стати практика радянської вищої педагогічної школи, наприклад, у впровадженні у навчальних планах спеціальних навчальних дисциплін про розвиток та існування держави і права України, що надзвичайно є актуальним для національно-патріотичного виховання майбутніх поколінь.

Перспективами розвитку подальших досліджень може виступати окреме вивчення ключових нормативно-правових приписів радянського періоду, які сприяли підвищенню рівня вищої педагогічної освіти та здійснення паралелі із сучасним законотворенням у царині вищої педагогічної освітньо-виховної й наукової діяльності, що, в певній мірі, може бути віддзеркаленням попереднього історико-правового досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

- Абакумов та ін., 1974 – Абакумов А.А., Кузин Н.П., Пузырев Л.Ф. Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа : сб. док. 1917-1973 гг. Москва, 1974. С. 255.
- Бусел, 2001 – Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ, Ірпінь, 2001. С. 681; С. 713.
- Дем'яненко, 2006 – Дем'яненко Н.В. Педагогічна парадигма вищої школи України: генеза й еволюція. // *Філософія освіти*. 2006. № 2. С. 208.
- Дем'яненко, 1998 – Дем'яненко Н.М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя в Україні (XIX - перша половина XX ст.): монографія. Київ, 1998. С. 233
- Збірник наказів та розпоряджень, 1951 – Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти УРСР. 1951 (2). № 15. С. 22.
- Ільченко, Шейко, 2014 – Ільченко А.М., Шейко С.В. Вища освіта і Болонський процес: навчально-методичний посібник. Полтава, 2014. С. 32
- Конституція України, 1996 – Конституція України : Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення 15.10.2020).
- Культурне будівництво в Українській РСР, 1959 – Культурне будівництво в Українській РСР. Найважливіші рішення Комуністичної партії і Радянського уряду. 1917-1959 рр. : зб. документів у 2-х тт. / [ред. О. І. Євсєєв]. К. : Державне вид-во політичної літ-ри УРСР, 1960. Т. 1 (1917 - червень 1941 рр.). С. 499.
- Майборода, 1992 – Майборода В.К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917-1985 рр.). Київ, 1992. С. 114-118.
- Майборода, 1990 – Майборода В.К. З історії становлення і розвитку педагогічної освіти на Україні (1928-1941 рр.) // *Початкова школа*. 1990. № 12. С. 35.
- Медвідь, 2003 – Медвідь Л.А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні: Навч. посіб. Київ, 2003. С. 300-304.
- Закон України про вищу освіту, 2014 – Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення 15.10.2020).
- Закон України про вищу освіту, 2002 – Про вищу освіту : Закон України від 17.01.2002 № 2984-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2984-14> (дата звернення 15.10.2020).
- Про запровадження катедральної системи, 1930 – Про запровадження катедральної системи у педагогічних вищах // *Бюлетень народного комісаріату освіти УСРР*. 1930. № 43. С. 1.
- Про затвердження Положення про атестацію, 1999 – Про затвердження Положення про атестацію наукових працівників : Постанова Кабінету Міністрів України від 13 серпня 1999 р. № 1475. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1475-99-п> (дата звернення 15.10.2020).
- Про затвердження Умов прийому, 1995 – Про затвердження Умов прийому до вищих навчальних закладів України: Наказ Міністерства освіти і науки України від 7 лютого 1995 р. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0053-95#Text> (дата звернення 15.10.2020).
- Про освіту, 2017 - Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 15.10.2020).
- Про освіту, 1991 – Про освіту: Закон України від 23.05.1991 № 1060-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> (дата звернення 15.10.2020).
- Про поліпшення вивчення основ радянського права, 1972 – Про поліпшення вивчення основ радянського права у загальноосвітніх школах, педагогічних училищах та педінститутах: наказ №211/5-11 від 4 липня 1972 р. // *Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти УРСР*. 1972. № 18. С. 3-16.

- Pro osvitu, 1991 – Pro osvitu: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine on Education] vid 23.05.1991 № 1060-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> (data zvernennia 15.10.2020). [in Ukrainian].
- Pro polipshennia vyvchennia osnov radianskoho prava, 1972 – Pro polipshennia vyvchennia osnov radianskoho prava u zahalnoosvitnikh shkolakh, pedahohichnykh uchylyshchakh ta pedinstytutakh [On improving the study of the basics of Soviet law in secondary schools, pedagogical schools and pedagogical institutes]: nakaz № 211/5-11 vid 4 lypnia 1972 r. // Zbirnyk nakaziv ta instruktsii Ministerstva osvity URSR. 1972. № 18. S. 3-16. [in Ukrainian].
- Pro fakhovu peredvyshchu osvitu, 2019 – Pro fakhovu peredvyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 06.06.2019 № 2745-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19> (data zvernennia 15.10.2020). [in Ukrainian].
- Fitsula, 2006 – Fitsula M.M. Pedahohika vyshchoi shkoly: navchalnyi posibnyk [Pedagogy of higher school : Textbook. way.]. Kyiv, 2006. S. 60. [in Ukrainian].
- Khalamendyk, 2001 – Khalamendyk V.D. Do pytannia stanovlennia ta rozvytku pochatkovoï osvity na Pivdni Ukraini v XIX – na pochatku XX st. [On the formation and development of primary education in southern Ukraine in the XIX - early XX century] // Naukovyi visnyk MDPU. Mykolaiv, 2001. Vyp. 4. S. 104. [in Ukrainian].
- Iurydychna entsyklopediia, 2002 – Iurydychna entsyklopediia [Legal Encyclopedia]: v 6 t. T. 4: N - P / NAN Ukrainy. In-t derzhavy i prava imeni V.M. Koretskoho ; holova redkol. Yu.S. Shemshuchenko ; redkol.: M.P. Ziabliuk, V.P. Horbatenko. [b. m.] : Vyd-vo «Ukrainska entsyklopediia» imeni M.P. Bazhana, 2002. S. 327; S. 467. [in Ukrainian].
- Iashchuk, 2010 – Iashchuk I.P. Vykhovnyi protses u vyshchykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh Ukrainy: znakhidky i problemy (20-ti – 80-ti rr. XX st.) [Educational process in higher pedagogical educational institutions of Ukraine : findings and problems (20s – 80s of the XX century)]: monohrafiia. Kamianets-Podilskyi, 2010. S. 245-250. [in Ukrainian].